

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 4 mars 1937 kl. 3 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, med anledning av väckt motion, II: 384, angående en centralisering utav utarbetandet av för folkskolan erforderliga läroböcker och fastställandet av annan förbrukningsmateriel.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 384, har herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning av frågan angående en centralisering utav utarbetandet av för folkskolan erforderliga läroböcker och fastställandet av annan förbrukningsmateriel samt framläggande av förslag snarast möjligt i motionens syfte.

Motionen.

Av motiveringen till föreliggande motion synes framgå, att två skilda önskemål uppställts som motionens syfte. Motionärerna avse nämligen dels att läroböckerna i folkskolans alla läroämnen skulle bli enhetliga för samtliga landets folkskolor, detta såväl ur undervisningens egen synpunkt som av ekonomiska skäl, dels också att dessa läroböcker skulle komma att präglas av objektivitet i framställningen, en objektivitet, som enligt motionärernas förmenande nu saknas. Dessa tvenne önskemål skulle enligt motionärernas mening bäst kunna förverkligas därigenom, att utarbetandet av för folkskolan erforderliga läroböcker samt fastställandet av vad i motionen kallas annan förbrukningsmateriel skulle hänskjutas till särskilt utsedda sakkunniga.

Med avseende å motionens innehåll vill utskottet ytterligare fästa uppmärksamheten därpå, att den i motionen lämnade uppgiften att skolstyrelsen i ett skoldistrikt skulle äga att bestämma läroböcker för distriktets skolor numera icke längre äger riktighet. Genom en år 1933 införd ändring i gällande stadgor för folk- och fortsättningsskolorna bestämmas läroböckerna sedan 1934 av statens folkskolinspektörer efter förslag av vederbörande skolstyrelse.

I detta sammanhang vill utskottet också erinra därom, att i 1927 års skol-sakkunnigas betänkande angående läroböcker av den 31 december 1930 (Statens offentliga utredningar 1931: 2) lämnas en historisk återblick på läroboksfrågan, innehållande en översikt av de förslag och åtgärder med hänsyn till läroböckerna, vilka framställts och vidtagits under det senaste århundradet. Även folkskolans läroboksfråga behandlas i denna resumé. Av denna historik framgår, att hithörande spörsmål varit aktuella sedan över hundra år tillbaka och föranlett en mångfald uttalanden och förslag av kommittéer, myndigheter och riksdagar.

Frågans be-
handling vid
1930 års
riksdag.

Utskottets ståndpunkt till förevarande motion måste givetvis i väsentlig mån bliva betingad av det läge, i vilket läroboksfrågan för närvarande befinner sig, särskilt med hänsyn till riksdagens ställning i frågan. För belysning härav måste utskottet gå tillbaka till 1930 års riksdags åtgärder, vilka bilda den närmaste utgångspunkten, såvitt nu är fråga, för ärendets utveckling. Med anledning av inom båda kamrarna väckta motioner anhöll nämligen 1930 års riksdag i skrivelse (nr 186) till Kungl. Maj:t om snar utredning på vad sätt ett förbilligande av kostnaderna för skolmateriel skulle kunna åstadkommas, icke minst genom tillämpandet av större enhetlighet och sparsamhet i val av läroböcker, samt att Kungl. Maj:t ville fortast möjligt vidtaga de åtgärder, som av utredningen eventuellt kunde visa sig erforderliga. Som motivering för denna framställning anfördes i riksdagsskrivelsen i huvudsak följande:

”De nu rådande förhållandena i fråga om läroböcker och skolmateriel äro icke tillfredsställande. Riksdagen bortser därvid från den omgestaltning av den geografiska och historiska lärobokslitteraturen, som blev en ofrånkomlig följd av världskriget. Ymnigheten av olika läroböcker i samma ämne är enligt riksdagens mening för stor, ombyten av läroböcker och upplagor ske för ofta, och utgifterna för det allmänna och för elevernas föräldrar bliva till följd härav onödigt betungande. De möjligheter, som förefinnas att genom skolråden till något reducerat pris inköpa läroböcker och skolmateriel, torde icke i tillräcklig utsträckning utnyttjas. I många fall förekomma läroböcker av så lokalt begränsad användning, att eleverna vid flyttning till andra skolor av samma slag måst köpa nya böcker, och detta har även starkt bidragit till skapandet av ett i viss mån kaotiskt tillstånd. Det vill synas, som om man genom standardisering och rationalisering skulle kunna göra besparingar på detta område utan att behovet av en god lärobokslitteratur fördenskull behövde eftersättas.”

I sin skrivelse berörde riksdagen därefter i korthet de olika vägar, som kunde tänkas för uppnående av ett bättre sakernas tillstånd, varvid beaktades de riktlinjer eller uppslag, som tidigare från olika håll givits i frågan. Slutligen framhöll riksdagen önskvärdheten av, att vid en kommande utredning grundligt undersöktes möjligheterna att lösa frågan även genom åtgärder, som direkt toge sikte på folkskolans och jämförliga läroanstalters läroboksfråga. Riksdagen förutsatte, att vid utredningen tillbörlig hänsyn komme att tagas till att icke det utan tvivel önskvärda enskilda initiativet på läroboksområdet hämmades.

Åtgärder med
anledning av
1930 års riks-
dagsskrivelse.

De åtgärder, vilka närmast vidtogos med anledning av 1930 års riksdags-skrivelse, kommo att huvudsakligen beröra de högre skolorna. Så upptogo 1927 års skolsakkunniga i sitt ovan berörda betänkande spørsmålet om läroboksfrågans ekonomiska sida till behandling från olika synpunkter. Det förslag, som av dem framlades, var emellertid begränsat att gälla de allmänna läroverken och med dem jämförliga läroanstalter. Sedan emellertid vid 1933 års

riksdag motion väckts om önskvärdheten av större enhetlighet i läroboksbeståndet, fastställdes för folk- och fortsättningsskolornas del de ovan påpekade nya bestämmelserna, genom vilka antagandet av läro- och läseböcker i dessa skolor tillades statens vederbörande folkskolinspektörer, sedan skolstyrelsen efter vidkommande lärares hörande avgivit förslag i ärendet.

I december 1933 anbefalldes Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen att på grund av inhämtade uppgifter inkomma med förteckning över de läro- och läseböcker, som brukades vid samtliga de under överstyrelsens inseende stående läroanstalterna. Sedan dessa förteckningar inkommit, tillkallade chefen för eklestastikdepartementet den 2 november 1934 särskilda sakkunniga, de s. k. 1934 års lärobokssakkunniga, vilka fingo till uppgift att dels, med anlitan av experter, på grund av nämnda förteckningar verkställa en utmönstring inom bokbeståndet och framlägga förslag till auktoriserade förteckningar över läro- och läseböcker vid olika skolformer, dels undersöka, huruvida ett fortsatt framtida granskningsförfarande i fråga om läroböcker kunde anses erforderligt och vilka åtgärder i sådant hänseende kunde befinnas lämpliga. De sakkunniga avgåvo den 20 september 1935 "Utredning och förslag rörande läroböcker vid allmänna läroverk och folkskolor m. fl. undervisningsanstalter" (Statens offentliga utredningar 1935: 45).

*1934 års
lärobokssak-
kunniga.*

I en till 1936 års riksdag avlåten proposition (nr 143), som i huvudsak anslöt sig till 1934 års lärobokssakkunnigas förslag, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att bevilja anslag till en central granskning av samtliga läro- och läseböcker, vilken granskning skulle verkställas genom en särskild, under Kungl. Maj:t ställd nämnd. Propositionen vann emellertid icke riksdagens bifall. I skrivelse (nr 334) anmälde riksdagen, att riksdagen avslagit Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag. Men samtidigt anhöll riksdagen om verkställande av utredning och framläggande för riksdagen, i den mån så kunde visa sig erforderligt, av förslag till åtgärder för ett förbilligande av kostnaderna för läroböcker m. m. vid skolorna. I skrivelsen anförde riksdagen i huvudsak följande:

*Frågans
behandling vid
1936 års
riksdag.*

"Som grund för Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag ligger en av särskilda, år 1934 tillkallade sakkunniga verkställd utredning rörande läroböcker vid allmänna läroverk och folkskolor m. fl. undervisningsanstalter. De sakkunnigas förslag innebär dels ändrade föreskrifter i fråga om antagande av nya läroböcker eller omarbetade upplagor av sådana, dels ock bestämmelser rörande granskning av läroböcker. Departementschefen har i här förevarande proposition endast upptagit frågan om granskning av läroböcker till mera ingående behandling. Beträffande frågan om antagning av lärobok har departementschefen — med förmälan att han i detta avseende icke hade för avsikt att ifrågasätta sådana förändringar i gällande bestämmelser, som för sitt genomförande krävde riksdagens medgivande — uttalat, att han senare torde bliva i tillfälle att anmäla densamma för Kungl. Maj:t.

Av vad ovan anförts framgår, att för lösandet av den fråga, som under den tidigare diskussionen varit kanske den mest framträdande, nämligen om målsmännens kostnader för läroböcker, inga direkta åtgärder föreslagits i propositionen. Riksdagen vill i detta hänseende erinra, att 1930 års riksdag i skrivelse nr 186 anhöll om snar utredning, på vad sätt ett förbilligande av kostnaderna för skolmateriel skulle kunna åstadkommas, icke minst genom tillämpandet av större enhetlighet och sparsamhet i val av läroböcker, samt att Kungl. Maj:t ville fortast möjligt vidtaga de åtgärder, som av utredningen eventuellt kunde visa sig erforderliga. Visserligen torde, på sätt jämväl i statsrådsprotokollet framhållits — genom införande av ändrade bestämmelser för granskning av och antagning till användning vid skolorna av nya läroböcker eller av nya, mera väsentligt omarbetade upplagor — åtskilligt kunna vinnas för förverkligandet av riksdagens sålunda uttalade önskemål om förbilligande av kostnaderna för skolmateriel. Riksdagen anser emellertid erforderligt att, om så är möjligt utan att fördenskull behovet av en god lärobokslitteratur behöver eftersättas, även mera direkta åtgärder vidtagas i nu berörda hänseende. För skolans förhållande till målsmännen är — även om den genomsnittliga årliga kostnaden för varje målsman icke uppgår till något större belopp — en tillfredsställande lösning av denna fråga av betydelse. Givetvis får icke förbises, att de senare årens ingripande omdaningsarbete på skolornas område kommit att på grund av kursernas och det inre skolarbetets omläggning medföra behov av ett ökat utbyte av läroböcker med därav ökade kostnader. Även om, sedan de nya undervisningsplanerna hunnit vara i kraft någon tid, en minskning av behovet av nya eller omarbetade läroböcker sannolikt kommer att inträda, finner riksdagen, i likhet med 1930 års riksdag, frågan om förbilligande av kostnaderna för läroböcker vid skolorna vara av den vikt, att en särskild utredning av densamma bör företagas. För denna utredning torde i det stora hela kunna angivas samma riktlinjer som på sin tid av 1930 års riksdag uppdrogos i dess skrivelse nr 186.”

Utskottet. Utskottet delar motionärernas mening att det nuvarande alltför rikliga läroboksbeståndet både ur undervisningssynpunkt och av ekonomiska skäl måste betecknas som en stor olägenhet. I likhet med motionärerna finner utskottet det därför i hög grad önskvärt, att folkskolans läroboksbestånd väsentligen nedskäres. Motionärernas tanke att samma läroböcker skulle användas i landets samtliga folkskolor kan utskottet däremot icke dela. En sådan uniformitet skulle enligt utskottets mening ej vara till gagn för undervisningen. Utskottet delar också motionärernas önskan om största möjliga objektivitet i läroböckernas framställningssätt, även om utskottet ej kan ansluta sig till motionärernas uppfattning i fråga om det nuvarande förhållandet på detta område.

Utskottet vill däremot på det bestämdaste taga avstånd från motionärernas

tanke att själva utarbetandet av läroböckerna skulle anförtros åt särskilda sakkunniga. I sådant hänseende vill utskottet hänvisa till 1930 års riksdags uttalande, att tillbörlig hänsyn borde tagas till att det enskilda initiativet på ifrågakvarande område ej hämmades. Överlämnande åt särskilda sakkunniga av utarbetandet av läroböcker skulle enligt utskottets mening kunna bliva ett steg mot en likriktning, som vore allt annat än önskvärd.

Emellertid har utskottet sig bekant, att den av 1936 års riksdag begärda utredningen angående ett förbilligande av kostnaderna för läroböcker blivit av Kungl. Maj:t igångsatt. I sin ovanberörda skrivelse (nr 334) uttalade riksdagen, varom ju ovan erinrats, att riksdagen ansåg, att genom den av Kungl. Maj:t i propositionen föreslagna granskningen av läroböcker åtskilligt torde kunna vinnas för förverkligande av riksdagens önskemål om förbilligande av skolmaterielen men förklarade sig dock anse, att det vore erforderligt, att även mer direkta åtgärder vidtoges i berörda avseende. På grund av detta uttalande från riksdagens sida vågar utskottet hålla för troligt, att den av Kungl. Maj:t igångsatta utredningen kommer att utmynna bland annat i förslag till bestämmelser om granskning av läroböcker. Det synes utskottet uppenbart, att redan en sådan granskning komme att medföra en väsentlig nedskärning av läroboksbeståndet. En sådan granskning skulle också enligt utskottets mening vara den bästa garantin för att blott sådana böcker släpptes fram, vilka fyllde rimliga krav på objektivitet i framställningen. I varje fall torde kunna tagas för givet, att utredningens resultat måste innebära ett steg i riktning mot större enhetlighet på läroboksområdet.

Då de synpunkter i motionen, vilka enligt utskottets mening äro värda beaktande, med all sannolikhet komma att tillmätas betydelse i samband med pågående utredningsarbete, synes med hänsyn till vad ovan anförts intet skäl föreligga för riksdagen att nu vidtaga förnyade åtgärder i denna fråga, utan synes riksdagen böra avvakta resultatet av de åtgärder, vilka Kungl. Maj:t kan komma att vidtaga med anledning av 1936 års riksdags framställning.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 4 mars 1937.

På utskottets vägnar:

CARL HOPPE.

Närvarande vid ärendets slutbehandling i utskottet: herrar *Hoppe*, *Kyling*, *Persson* i Vinberg, *Gustafsson* i Bogla, *Eriksson* i Frägsta, *Larsson* i Östersund, fröken *Hennings*, herrar *Hull* och *Malmborg* samt fru *Gustafson*.
